

Migráció és oktatás

Szakirodalmi körkép

MRÁZIK JULIANNA

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet

A tanulmány az oktatás mint társadalmi alrendszer és a más társadalmi alrendszerek kapcsolódásának kimunkáltságát és kimunkálatlanságát vizsgálja a migráció témájának összefüggésében: egyfelől mint lehetséges új területeit a neveléstudományi kutatásnak; másfelől komplex megközelítésben értelmezi a pedagógiai válaszok típusait a migrációs kihívásokra.

Kulcsszavak: migráció, oktatás, társadalmi alrendszer

This study examines the relationship between the education as a social subsystem and the relation of other social subsystems in the context of the issue of migration: on the one hand, as possible areas of research in educational science; on the other hand, it analyzes the chances of pedagogical responses to migration challenges in a complex approach.

Keywords: migration, education, social subsystem

Az aktualitáson és fontosságán túl a migráció és az oktatás közötti hasonlóság és kapcsolat hívta életre a témát. Amint azt Sjaastad (1962) állítja: a migráció és az oktatás egyaránt befektetés a humán tőkébe. Arra keressük a választ, milyen módon körvonalazható a migráns háttérű, iskoláskorú gyermekek hatékony, eredményes és méltányos oktatási modellje az európai szakirodalom elemzése alapján – pedagógiai megközelítésben.

Terminológiai elhatárolás

A szakirodalom a bevándorlás témakörében a migráció szempontjából eltérő csoportokat különböztet meg: a környező külhoni településekről, országokból jövő, lakóhelyüket megváltoztatók csoportja (romániai, szlovákiai és szerbiai magyarok). A második csoportot alkotják azok, akik átutaznak, hosszabb-rövidebb ideig Magyarországon tartózkodnak, nem telepednek le véglegesen. A harmadik csoport az Európán kívülről érkező bevándorlók, akik eltérő nyelvet beszélnek, és kulturális-vallási identitásuk sokszor eltér a fogadó országtól (Kasler 2011: 20). Tanulmányunkban ez utóbbi két csoport gyermek-

Levelező szerző: Mrázik Julianna, PTE BTK NTI, 7624 Pécs, Ifjúság útja 6.

E-mail: mrazik.julianna@pte.hu

korú, tanköteles tagjai iskoláztatásával foglalkozunk megjegyezve, hogy a népvándorlás kérdésköre – bármelyik csoportét tekintjük – egyben az oktatási szintéren is megjelenő és pedagógiai válaszokat kívánó jelenség, hiszen nagyobb számban fiatalok és családok gyermekekkel vágnak neki az otthontalálásnak, éppen ezért sürgető, hogy problémáikra az oktatás mint társadalmi alrendszer is előálljon megoldásjavaslatokkal.

Létszámtrendek

A téma tárgyalásakor a migrációs trendeket is érdemes figyelembe venni: 2015-ben és 2016-ban az Európai Unióban menedékkérelmet benyújtók megközelítőleg 30%-a gyermekek volt. Az elmúlt hat évben hatszorosára emelkedett a gyermekkorú menedékkérők teljes száma (*Európai Bizottság 2017: 2*), s jóllehet az uniós tagországokhoz viszonyítva a külföldi gyerekek létszáma a magyar oktatási intézményekben alacsony, a korábbi évek növekedése után jelenleg stagnál, sőt kis mértékben csökken (*Illés 2009: 16*), ám egyetlen bevándorlógyermek sem maradhat oktatás nélkül. Egyfelől tehát a kiskorúak jelentős veszélyeztetésnek kitétek: iskoláztatásukhoz való joguk sérül, és így a társadalmi beilleszkedésük, enklavizációjuk és a romló demográfiai jellemzők kapcsán a migrációval érintett gyermekek intézményi nevelésének esetlegessége vagy hiánya a befogadó társadalmak jövője szempontjából is veszteség. Szakirodalmi adat, hogy a legnagyobb kihívást a közeljövőben a kísértő nélküli kiskorúakkal kapcsolatos eljárások jelentik a hatóságoknak, illetve az együttműködő szervezetek számára. Ezen eljárásokban még inkább fokozottan érvényesülnie kell a gyermekek védelméről szóló egyezményekben foglalt jogoknak (*EMN 2012: 60*).

A problémaháttér

A kérdés áttekintése során azzal találkozhatunk, hogy miközben a migrációval foglalkozó szakirodalom bőséges és változatos megközelítésben tárgyalja a témát (a társadalmi alrendszerek csaknem mindegyikének van válasza a problémára), ezek jobbára szociális, orvosi, politikai, nyelvi, jogi aspektusok, és csupán helyenként találunk oktatási nézőpontot (*Ministry of Education 2000: 2*). A pedagógiai relevanciájú válaszok tehát kevésbé elérhetők a témában. A legtöbb vizsgált probléma a területen jellemzően makroszintű és leginkább a gazdasági, valamint politikai rendszerek átalakulásával kapcsolatos. Ezen makroösszefüggések mellett ez az irodalom még jelentősebb terjedelemben foglalkozik az idegenellenességgel, az etnikai enklavékkal, a migrációs hálózatokkal és a migránsok társadalmi és emberi tőkájával (*Melegh 2011: 167*). Ugyanakkor szegényes¹ azoknak az anyagoknak a száma, amelyek kifejezetten a migráns háttérű, iskoláskorú gyermekek helyzetével foglalkozik, és mindössze egy kis hányad, amely az iskolai-oktatási beavatkozások és nevelési programok felől közelít (*Ministry of Education 2000: 2*). Ez utóbbi, csaknem hiányzó fókuszot kívánjuk megtartani elemzésünk során.

A népvándorlás (migráció) kérdésköre álláspontunk szerint egyszersmind az oktatás, az intézményes neveléssel szorosan összefüggő kérdés is.

¹ Az ERIC-adatbázis 425 folyóiratcikket tartalmaz a témában, ha a „migrációs és gyermek” keresőszavakat kérjük, 653 db a „migráció és iskola” témában, míg a „migráció” 2864 találatot ad. Forrás: www.eric.ed.gov MATARKA: 12 db cikk.

Kutatói kérdések

Megközelítésmódunk volt, hogy a migráció kérdését a habermasi társadalmi alrendszer (Terestyéni 2009: 25) szintjén történő cselekvésekre bontottuk – ily módon egy társadalmi alrendszernek tekintve az oktatást is –, és e szempontokat rávetítettük a problémaháttérre. Az így kirajzolódó kép azt mutatja be, miként reagálnak az egyes társadalmi alrendszerek a migrációs kérdésre. Megállapítottuk, hogy ebből a szempontból a vizsgált társadalmi alrendszerek kimunkáltak vagy kimunkálatlanak tekinthetők-e. A vizsgálat stratégiája a szakirodalmi kutatás, forrásai a témakörben megjelent szaktudományos publikációk² szövegelemzése volt. Célunk egy lehetséges elméleti modell, egy elemzési keret kialakítása és javaslatok megfogalmazása.

Az állam mint társadalmi alrendszer és a migráció kapcsolata

Az állam és a migráció kapcsolódása mentén találunk olyan elemzéseket, amelyek e két téma metszetét az oktatás felől közelítik meg. Azt mondhatjuk, hogy az államnak mint társadalmi alrendszernek vannak válaszai, így például az, hogy a „Civic Education”, az állampolgári nevelés része a nemzeti tantervek csaknem mindegyikének. Formája, megvalósulása és céljai eltérnek a különféle jogértelemzések mentén. Olyan stratégiákat kell kidolgozni, amelyeket a nemzetállamok elfogadhatnak annak biztosítása érdekében, hogy képesek maradjanak aktív és elkötelezett állampolgárságot létrehozni (Kerry 2012). A bevándorlók beilleszkedése a nemzeti politikába az oktatáson keresztül történik.

A bevándorlók bevonásának hiánya az oktatási diskurzusokban egy szuverenitási rést jelent. Az egyének közötti jogi és kulturális különbségek nagy kihívást jelentenek az oktatási rendszerek számára, amelyeknek az volna a feladatuk, hogy a nemzeti identitásdiskurzust a globalizált állampolgársággal összhangba hozzák (O'Connor 2012).

Az érdekképviselő mint társadalmi alrendszer és a migráció kapcsolata

Ha az érdekképviselőre mint társadalmi alrendszerre tekintünk, és a migrációs kérdéskör megjelenését keressük, többnyire az a dilemma fogalmazódik meg, hogy vajon szükséges-e önálló identitáspolitikai kialakítása, vagy elsődlegesen a migránsközösség tagjainak integrálódását segítsék elő. A mérleg nyelve az utóbbi felé billen, mert minden törekvés, ami a migránsközösségek önálló kisebbségként való megjelenítéséhez kapcsolódik (például a kisebbségi oktatás), gyakran a fogadó közösség heves ellenállásával találkozik. A migránsközösségekben pedig jóval erősebb az integrációs-asszimilációs szándék annál, minthogy önálló arculatú kisebbségként vagy migránsközösségként jelenjenek meg (Váradí 2007). Az, hogy e társadalmi alrendszerben is folyik problematizáció és filozofálás a migrációs kérdésekről, igazolni látszik, hogy e terület kapcsolódása az oktatással többé-kevésbé kimunkáltak tekinthető.

² A kutatásban az ERIC-adatbázist alkalmaztuk. www.eric.ed.gov

A jólét és a migráció kapcsolata

Abban a vonatkozásban, hogyan épülhet be a téma a diskurzusba és az előítélet-mentes gondolkodásba, pedagógia válaszlehetőségek is megfogalmazódnak. A migráns gyermekek beilleszkedését segítő stratégiák – például a zenei nevelés – fontos eszközei lehetnek a támogatásnak. A globális népességmozgás sok országban bikulturális gyermekek jelenlétét eredményezte. Ez lehetőséget kínál a fogadó kultúrán belüli szerepvállalásra. E gyermekek esetében folyamatosan szükséges újratárgyalni a társadalmi integráció, az identitásépítés, a kulturális fennmaradás és változás kérdéseit. A zenei játékban való részvétel egy olyan példa lehet, amely hozzájárul a gyermeki jóléthez, mivel a zenei tevékenységek új társadalmi kereteket biztosítanak számukra. E megközelítés rámutat további diszciplínák kapcsolódására: zenei oktatás, az etnomuzikológia, az evolúciós muzikológia, az antropológia, a pszichológia és a menekültügyi tanulmányok területén végzett kutatások fontosságára és újabb kutatások elindítására (Marsh 2017).

A tanárszerep fontosságát emelik ki más közlemények. Megfigyelték, hogy az angol többnyelvű tanárok például gyakran válnak a migráns háttérű tanulók „bizalmasaivá”. Miközben a tanárokat általában nem tanítják, miként működjenek tanácsadóként, és nem is ösztönzik őket, hogy ilyen szerepet vállaljanak. Azonban az osztályteremben végzett tevékenységeik befolyásolhatják a diákok jólétét. A tanárok és az iskolák jelentős tényezők a rugalmas integrációban és a korrekcióra való lehetőség megteremtésében. Megfigyelhető, hogy amikor a tanárok lehetővé teszik a hozzáférést bizonyos jóléti stratégiákhoz, a fiatalok is nagyobb valószínűséggel képesek megbirkózni a hatalmas társadalmi, oktatási és érzelmi változásokkal. Az ellenálló képességet (rezilienciát) támogató osztálytermi stratégia például a történetírás. Amellett, hogy a mesélés olyan életközeli stratégia, amely ösztönzi a nyelvtanulást és foglalkozik érzelmileg nehéz kérdésekkel, a fiatalok történeteinek meghallgarása a közösség kialakulását támogathatja (Geres 2016).

A migráció esetenként a jólét zálogaként jelenik meg. Vannak azonban olyan fiatalok, akik a bevándorlásra pusztán mint megélhetési stratégiára tekintenek. Sokak számára az életük külföldön folytatása együtt jár azzal az érzéssel, hogy ők valójában rákényszerültek arra, hogy elhagyják azokat a helyeket, a szülőföldet. A munkanélküliség és az alacsony bérek is fontos ösztönző tényezők, a migráció viszont egyúttal az új lehetőségekhez, különösen a társadalmi hálózatokhoz való hozzáféréshez utat nyit (White 2010).

A jog és a migráció kapcsolata

A migráns háttérű gyermekek oktatásának jogi szabályozása kimunkált kapcsolódásnak tekinthető, amennyiben az Európai Unió Alapjogi Chartája a 14. cikkben úgy rendelkezik, hogy mindenkinek joga van az oktatáshoz és a kötelező oktatásban való ingyenes részvétel lehetőségéhez. A másodlagos uniós jog alapján az Európai Unióban tartózkodó, harmadik ország állampolgárságával rendelkező gyermekek minden esetben jogosultak az alapfokú oktatás igénybevételére, kivéve ha csak rövid ideig tartózkodnak a területen. Ebben azok a rendezetlen jogállású migráns gyermekek is beletartoznak, akiknek a kitoloncolását elhalasztották. Más kategóriák, például menekültek vagy tartózkodási engedéllyel rendelkezők családtagjai esetében ennél szélesebb körű jogosultságot foglaltak jogszabályba. A tartózkodási engedéllyel rendelkezőkről szóló irányelv alapján a harmadik országbeli állampolgárok az oktatáshoz és szakképzéshez, a tanulmányi

juttatásokhoz való hozzáférés, valamint a képzések elismerése tekintetében az uniós tagállam állampolgáraival egyenlő bánásmódban részesülnek. Ahhoz is joguk van, hogy oktatás és szakképzés céljából másik európai uniós tagállamba költözzenek (Bódi 2015).

A kommunikáció és a migráció kapcsolata

A kommunikációs terület esetében is gyakran a depriváció, az információhoz jutás, a hozzáférés korlátozottsága jellemzi a migrációt megelőző, illetve a migrációs állapotot. A pedagógiának különös felelőssége van e megfosztott állapot felszámolásában a tudás gyarapításával, a hozzáférés biztosításával. Ennek elemei az információ áramlása, a tájékozottság, az (info)kommunikációs kompetenciák elsajátítása. A Norvégiában működtetett modellben külön osztályban képezik azokat a tanulókat, akik rövid ideje vannak Norvégiában. Akad olyan szakiskola, melyben a tanulók 95%-a bevándorlók gyermeke, akik számára 1-3 éves képzést szerveznek, ahol pótolják a hiányzó alapképzést, a nyelvet. Valamennyi tanár részt vesz képzéseken, és átadják egymásnak a megszerzett ismereteket. A tanárok között is vannak bevándorlók. Nemcsak a tanárok értékelik a tanulókat, hanem a tanulóknak is meg kell tanulniuk önmagukat és másokat is értékelni. A munkáltató figyelembe veszi alkalmazásukkor a magukról írt, összeállított portfóliót, munkanaplót. Sok esetben mind a tananyag, mind a tanulói feladatok, tanulók által írt tesztek, házi feladatok feldolgozása elektronikusan történik (Berkéné 2008; Taguma et al. 2009).

A kultúra és a migráció kapcsolata

Talán a leginkább kidolgozott a kultúra és a migrációs kérdés kapcsolata, és ebben helyet kapnak az oktatási aspektusú okfejtések is. A kulturális érintkezés, a legalább két kulturális keretben történő boldogulás érzelmi terhet ró a résztvevőkre, akik különböző mértékben akkulturációs stresszt élhetnek meg. Az akkulturációval foglalkozó vizsgálatok számos akadályt azonosítottak, melyekkel a bevándorlóknak meg kell küzdeniük. Ezek közül az egyik leggyakoribb az általános túlterheltség, amely abból adódik, hogy minden egyszerre változik, talajvesztetté válnak. Ehhez hozzáadódnak a nyelvi és kommunikációs nehézségek, az ismeretlen szokások és normák, az anyagi nehézségek, az észlelt és tényleges diszkrimináció, de még az eltérő éghajlat is. Minél nagyobb a kulturális távolság, minél távolabb van értékeiben, vélekedéseiben, szokásaiban, nyelvében egymástól a két kultúra, annál nehezebb és érzelmileg megerőltetőbb az akkulturáció folyamata. Az akkulturáció végkifejlete az adaptáció, amely a kulturális érintkezés során kialakult, viszonylag stabil változásokra utal. A lélektani adaptálódás a kulturális érintkezés során az egyénben lezajló viselkedésbeli, érzelmi és kognitív változásokat jelenti. A szociokulturális alkalmazkodás az egyénnek a többségi társadalommal való kapcsolatára vonatkozik, a szociális és interkulturális kompetenciához kapcsolódik; azt mutatja meg, hogy milyen könnyen képes a személy elboldogulni az új kultúrában. Az etnokulturális csoportok akkulturációs stratégiái azonban nem függetlenek a többségi társadalom attitűdjétől, az integrációs stratégia leginkább a multikulturális attitűddel rendelkező többségi társadalomban tud megvalósulni (Sebestyén 2015: 34).

A magánélet és a migráció kapcsolata

A téma vizsgálata során szembeötlő, hogy a publikációkban a fejlődési-kockázati elméletek dominálnak. A problémafelvetés onnan indul ezekben az esetekben, hogy a bevándorló szülők fenntartják a hozott kultúrából, a szelektív migrációból és a társadalmi támogatásból eredő normákat és gyakorlatokat. Egy kutatásban a külföldön született latin kultúrájú anyáknak hangsúlyosabb volt a szociális-érzelmi működésük, mint a tanulással, tudásszerzéssel összefüggő tevékenységeik. Az ázsiai eredetű anyák esetében azonban gyengébb társadalmi-társas működésről számoltak be a kutatók, nagyobb mértékű konfliktusosság és depresszióra való hajlam mellett – mégis erősebb tanulási aktivitás volt rájuk jellemző. A kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy az anyák migrációs története, etnikai hovatartozása és társadalmi támogatása segíthet megmagyarázni ezeket a működésmódokat (*Jung–Fuller–Galindo 2012*).

A politika és a migráció kapcsolata

Ebbe a témakörbe soroljuk a makroszintű antirasszista oktatáspolitikai intézkedéseket, az oktatási diszkriminációmentességet és az osztálytermi, tanári gyakorlatban az antidiszkriminatív megközelítésmódot. Az interkulturális nevelés retorikája gyakran az erőfölényre és a migráció kontrolljának kritikájára összpontosít. Ennek célja az alapvető jogok előmozdítása, az igazságosság és az iskolák demokratizálása. Sok teoretikus felismerte ennek a gondolkodásmódnak a veszélyét, és sürgeti az interkulturális nevelés újragondolását. Érdekes, hogy a rassz beemelése a diskurzusba egyfajta radikális gesztusnak tekinthető, a gendertematika beemelése pedig unalomig ismételtnek hat. A figyelem átirányítása a kultúráról a diskurzusra és az identitásról a hatalomra mindössze javaslat marad, ha nem társul elméleti keretekkel is, amelyek lehetővé teszik számunkra, hogy megkérdőjelezzük azt, ami eddig észrevétlenül történt, mindennapinak tűnt (*Gregoriou 2013: 187*).

A vallás és a migráció kapcsolata

A migráció kilépést jelent a saját közezből és belépést egy másik közösségi identitás életébe. Ha a befogadó közösség elfogadó és toleráns is, akkor a „jövevény” megőrizheti identitásának számos vonását (nyelvét, vallását, szokásait), de egyben alkalmazkodnia is kell a befogadó közösség jog- és szokásrendjéhez. Az európai pluralizmus és multikulturalizmus gyakorlata éppen ezen a ponton jelez súlyos hiányosságokat. Egyrészt a vallási semlegesség intoleranciába csaphat át, amely az eltérő identitások minden nyilvános szimbólumával szemben harcot hirdet. Ezzel éppen a szabadság és tolerancia eszményét adja fel. Sértőnek és kirekesztőnek tekintheti a keresztyén civilizáció jelképeinek nyilvános megjelenítését éppúgy, mint a bevándorlók öltözködési és vallási szokásait. Az álliberalizmus hazugságát leginkább az olyan közvélemény-kutatások leplezik le, amelyek szerint a keresztyén jelképek (kereszt, karácsonyfa stb.) éppúgy nem zavarják a más vallások híveit, mint a keresztyén kultúrkörben élőket a burka vagy az ortodox zsidók öltözete (*Szűcs 2017*).

Az oktatási társadalmi alrendszer lehetséges válaszai a migrációval kapcsolatos kérdésekre

Azt feltételezzük, hogy csupán jogi, szociológiai vagy politikai megközelítésmódok nem eredményeznek hatékony és eredményes oktatási modellt a migrációs kérdés tekintetében. Feltételezzük, hogy hatékonyan csak a társadalmi alrendszerekben megjelenő szükségletekre választ adni tudó modell működhet sikeresen. A pedagógiai paradigma tartalmi megújulását is jelentheti, amennyiben kész és képes pedagógiai válaszok megfogalmazására a migrációs kérdésekben. Ugyanakkor a pedagógiai válaszok gyakran elmaradnak vagy hiányosak. Ez annál is nagyobb probléma, mivel a társadalmi alrendszerek egymással szoros kapcsolatban működnek.

A migrációs kérdés az alábbi területeken jelenik meg a vonatkozó a szakirodalomban (*Auckland 2000: 6*):

1. a gyermekkorú menekültek pszichológiai és terápiás szükségletei;
2. a nyelvi szükségletek;
3. programok a reziliencia elősegítése céljával;
4. egy új ország és új kultúra felé átmenet támogatása;
5. iskolai, oktatáspolitikai és tanári gyakorlat (az intézkedések makro,- mezo,- és mikroszintje);
6. az iskolaváltás és a tanári praxis támogatása;
7. inkluzív oktatás.

A nemzetközi szakirodalomból hiányoznak olyan további sajátos tényezők, amelyekkel a pedagógia valósága rendelkezik (például cselekvő alanyok; értékvilág, objektivációk, nyelv, belső és külső környezet, idő, tér és teljesítmény és sajátos alakító tényezők, mint természet és társadalom, idő, tér és szellemi kategóriák (*Zsolnai 1996: 14*). Az is jellegzetes, hogy a pedagógiai gyakorlat vagy társadalmi alrendszer átadja más társadalmi alrendszereknek a válaszadás lehetőségét, így gyakran születnek kriminológiai, jogi, politikai válaszok a pedagógiaiak helyett. Például a migrációs kérdés éppen a pedagógia sajátos világában jelenik meg, hiszen túlnyomórészt fiatalok vagy gyermekes családok emigrálnak, ebből következik, hogy problémáik elsődlegesen az oktatási színterén jelennek meg. Tehát elodázhatatlanok a pedagógiai válaszok.

Egy méltányos oktatási modell lehetősége

Az interkulturális nevelés hatékonysága ugyanolyan tényezőkön múlik, mint bármely más oktatási jellegű változtatás sikeressége (*Forray–Czachesz–Lesznyák 2001*). Vagyis, ha az iskola eleve hatékony, eredményes és méltányos praxist folytat, az önmagában is érték, s olyan közeg, amelybe a bármilyen háttérű iskoláskorú is felkészülten fogadható. Az alábbiakban javaslatot fogalmazunk meg egy ilyen fejlesztésre.

A meglévő értékek interiorizálása (inklúzió)

- A származási ország kulturális jelképeinek és elemeinek integrálása a mindennapos iskolai életbe, tantervbe, az új közösségek képviselőivel egyeztetett módon (*NESSE 2008: 81*)

- Amennyiben a migráns háttérű gyermek megőrzi a saját kultúráját, ugyanakkor elfogadja, megérti és tiszteli a befogadó közösség kultúráját, az egyén integrálódik (Illés 2009: 18)
- A szociális tőke erősítése az egyént körülvevő közösségekben a társadalmi erőforrások növelésével (Varga 2015)

A hátrányok halmozódása és annak reflexiója

- A szülők számára információ biztosítása az iskoláztatási lehetőségekről, egyidejűleg finansiális/logisztikai támogatás nyújtása abból a célból, hogy gyermekeik szabad választásuk alapján kerülhessenek az iskolába
- Határok szabása, ameddig a jól teljesítő iskolák válogathatnak a tanulók között (OECD 2015)

A nyelvi hátrányok leküzdése

- A nyelvi és tantárgyi tanulás integrálása már a korai iskolaévektől kezdődően
- Segítség nyújtása a tanároknak abban, hogy időben felismerjék a nyelvi akadályokkal küzdő tanulót

Gyermekkori programok biztosítása

- A jó minőségű, korai intézményes nevelési, oktatási programokhoz való hozzájutás kiszélesítése és a bekerülés bátorítása, már legkorábbi életkori szakaszban; ezek adaptálása az iskolás kor előtt
- A szülők informálása ezekről a tanulási programokról
- Az oktatási folyamatok minőségbiztosítása

A kudarcos iskolai pálya elkerülése

- A képességek szerinti heterogén csoportok kialakítása
- A hátrányokkal küzdőknek többlétszámú támogatás nyújtása
- Az erőltetett szakmaszerzés felé orientálás vagy korai iskolaválasztás elkerülése

A tanításnak és minőségének kérdései – a multikulturális közegben

- Szervezett képzés az interkulturális pedagógia tárgykörében tanárok, intézményvezetők részére
- A pedagógusok dolgát megkönnyíti a bevándorlás kezelésében, ha lényegi egyetértés van az iskolában az értékeket illetően (Forray 1992)
- A tanárok felkészítése a *formatív értékelésre*, hogy így nyomon követhessék a tanulók haladását, és tanításukat az egyéni tanulói igényekhez igazíthassák
- A tanárok komplex ösztönzése arra, hogy hátrányos helyzetű bevándorlókat is befogadó, migráns háttérű tanulókat integráló iskolában dolgozzanak (OECD 2015: 16)
- A migráns háttérű fiatalok ösztönzése arra, hogy a tanári pályát válasszák (NESSE 2008: 83)

Következtetések

A pedagógia hagyományos témái a migrációval összefüggésben új tartalommal bővülnek. Az oktatás válaszai a migrációs tematikára a jelenkori pedagógiai paradigma dúsulását jelentheti, új területeket a neveléstudományi kutatás és praxis számára egyaránt. Az alábbi táblázat foglalja össze azokat a reflexiókat, amelyeket az egyes társadalmi alrendszerek fogalmaznak meg a migráció témájában, és amelyek a megoldásra váró vagy éppen a kimunkált kapcsolódásokból származnak.

A neveléstudomány megközelítőleg három paradigmával szembesül folyamatosan. Ezek egyike a teljes kiürülés, amikor a pedagógiai témafelvetéseket más tudományterületek magyarázzák (pszichológiai, jogi, kriminalisztikai válaszok). A másik jellemző

Táblázat: A társadalmi alrendszerek és a migrációs tematika kapcsolata (saját szerkesztés)

Társadalmi alrendszerek	Premigrációs értékek ¹	Posztmigrációs értékek	Az oktatási/tudás-reprodukciós társadalmi alrendszer és intézményei (lehetséges pedagógiai válaszok)
Állam	döntések meghozatala, érdekkonfliktusok, szuverenitás, függetlenség, biztonság hiánya	döntések meghozatala, érdekkonfliktusok békés megoldása, szuverenitás, függetlenség, biztonság	állampolgári nevelés „Civic Education”
Érdekképviselő	a migráns csoportokon belüli szolidaritás	a migráns csoportokon belüli, továbbá a fogadó ország és a migráns csoportok közötti szolidaritás felkeltése és fenntartása	kimunkálatlan
Gazdaság	a korábbi anyagi javak, gazdagság, jóléttől megfosztottság	anyagi javak, gazdagság, jólét fenntartása, biztosítása	kimunkálatlan
Jog	jogfosztottság, eltérő jogrendszer a fogadó országtól	jogi szabályozás, jogi kategóriák megállapítása ²	a migráns háttérű gyermekek oktatásának jogi szabályozása
Kommunikáció	depriváció az információhoz jutásban, a hozzáférés korlátozottsága	a tudás gyarapítása, a hozzáférés biztosítása, az információ áramlása, a tájékozottság elérése	ICT (info)kommunikációs kompetenciák, transzverzális kompetenciák elsajátítása
Kultúra	kulturális sokszínűség	az eltérő kultúrák találkozására, magatartás, érték, rekreáció, sport	enkulturáció, az identitás feladása nélküli szocializáció, intézményes nevelés
Magánélet	a szolidaritás, az összetartozás, az identitás, az integritás, hagyományok, morál és erkölcsi rend ³	a szolidaritás, az összetartozás fenntartása, az identitás, az integritás, a hagyományok, a morál és erkölcsi rend megőrzése	kimunkálatlan
Megtartás	szociális bizonytalanság, betegség	szociális biztonság, egészség	a tanuláshoz, iskolázatáshoz való jog biztosítása, egészséges életmódra nevelés

Táblázat (folytatás)

Társadalmi alrendszerek	Premigrációs értékek ¹	Posztmigrációs értékek	Az oktatási/tudás-reprodukciós társadalmi alrendszer és intézményei (lehetséges pedagógiai válaszok)
Politika	rasszizmus, diszkrimináció	antirasszizmus, diszkrimináció-mentesség, az intézményes szférával szemben ellensúly	antirasszista oktatáspolitikai intézkedések, diszkrimináció-mentesség az oktatásban és az osztálytermi gyakorlatban
Vallás	vallásosság	eltérő vallások találkozása és konfliktusa	multikulturális nevelés és vallás(oktatási) pluralizmus, értékpluralizmus az iskolában

¹ mikroszintű, mezoszintű, makroszintű

² Haraszti 2014: 7–21.

³ A migráns csoportok tagjai közötti szolidaritás problematikáját vizsgálja Min Yu (2016), és a habermasi kategóriák mentén elemzi a helyzetet.

út, hogy az úgynevezett „kötőjeles” tudományok (hyphen-sciences³) adnak válaszokat a pedagógiai problémákra (a neveléslelektan, a pedagógiai pszichológia, az oktatáspolitikai, az oktatásjog vagy a szociálpedagógia), azaz a témák fokozatosan átveddnek a pedagógia területéről a határtudományok tartományába.

A harmadik lehetséges út az újabb tartalmakkal bővülés. Egyetértve Gregoriou-val, újra kell gondolni az interkulturalitás pedagógia aspektusait. Szükség van az uralkodó diskurzus irányváltására ezen a területen is. Elemezni és hangsúlyozni szükséges azokat az előnyöket is, amelyeket a migráció hozhat magával (Gregoriou 2013: 187).

IRODALOM

- Auckland (2000) Auckland UniServices Limited (2000-2007-2017) *Interventions for Refugee Children in New Zealand Schools: Models, Methods and Best Practices*. Ministry of Education, New Zealand Online: <https://www.educationcounts.govt.nz/publications/schooling/5463/chapter-1> [Letöltve: 2017. 08. 14.]
- BERKÉNÉ S. I. (2008) Egy tanulmányút margójára – a norvég szakképzés tapasztalatai. *Szakképzési Szemle*, Vol. 24. No. 4. pp. 366–394.
- BÓDI S. & SZUHAI I. (2015) Szuverenitás és a migráció – a migránsok egyes csoportjainak jogi helyzete. *Polgári Szemle*, Vol. 11. No. 4–6. oldalszám nélkül.
- EMN (2012) *Gyakorlati lépések az irreguláris migráció csökkentésére*. Budapest, Európai Migrációs Hálózat. <http://bit.ly/2y5fiIH> [Letöltve: 2017. 10. 25.]
- Európai Bizottság (2017) *A bizottság közleménye az európai parlamentnek és a tanácsnak a migráns gyermekek védelme*. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/hu/com-2017-211-f1-hu-main-part-1.pdf> [Letöltve: 2017. 08. 14.]
- FORRAY R. K. (1992) A régió és a migráció szociológiai összefüggései. In: Forray R. K. & Kozma T. (szerk.) *Társadalmi tér és oktatási rendszer*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

³ Az angol „hyphen” (kötőjel) szóra utaló kifejezés.

- FORRAY R. K., CS. CZACHESZ E. & LESZNYÁK M. (2001) Multikulturális társadalom – interkulturális nevelés. In: Báthori Zoltán & Falus Iván (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. Budapest, Osiris.
- GERES, K. (2016) Resilience through Storytelling in the EAL Classroom. *TESL Canada Journal*, Vol. 33. No. 10. pp. 62–85.
- GREGORIOU, Z. (2013) Traversing New Theoretical Frames for Intercultural Education: Gender, Intersectionality, Performativity. *International Education Studies*, 6/3. Canadian Center of Science and Education 179.
- HARASZTI M. K. (2014) Kísérő nélküli kiskorúak a menekültjogban és a gyermekvédelemben: árnyak a Paradicsomban. *Családi Jog*, Vol. 12. No. 4. pp. 7–21. http://epa.oszk.hu/02900/02943/00066/pdf/EPA02943_kapocs_2015_2_12-28.pdf [Letöltve: 2017. 08. 14.]
- ILLÉS K. & MEDGYESI A. (2009) *A migráns gyerekek oktatása*. Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület Budapest. <http://menedek.hu/sites/default/files/article-uploads/20090831konyvbelső.pdf> [Letöltve: 2017. 08. 14.]
- JUNG, S., FULLER, B. & GALINDO, C. (2012) Family Functioning and Early Learning Practices in Immigrant Homes. *Child Development*, Vol. 83. No. 5. pp. 1510–1526.
- KASLER ÉVA (2011) A multikulturalizmus Magyarországon a XXI. század első évtizedeiben: Különös tekintettel az oktatási vonatkozásokra. [Szakdolgozat.] Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola.
- KERRY, J. K. (2012) Global Trends in Civic and Citizenship Education: What Are the Lessons for Nation States? *Educational Science*, No. 2. pp. 121–135.
- MARSH, K. (2017) Creating Bridges: Music, Play and Well-Being in the Lives of Refugee and Immigrant Children and Young People. *Music Education Research*, Vol. 19. No. 1. pp. 60–73.
- MELEGH A. (2011) A globalizáció és migráció Magyarországon. *Educatio*, Vol. 20. No. 2. pp. 166–180.
- Ministry of Education (2000) *Interventions for Refugee Children in New Zealand Schools: Models, Methods and Best Practices*. New Zealand. <https://www.educationcounts.govt.nz/publications/schooling/5463/chapter-1> [Letöltve: 2017. 08. 14.]
- MIN YU (2016) *The Politics, Practices, and Possibilities of Migrant Children Schools in Contemporary China*. Springer Kiadó.
- NESSE (2008) *Education and Migration*. European Commission. <http://www.nesse.fr/nesse/activities/reports/activities/reports/education-and-migration-pdf> [Letöltve: 2017. 08. 14.]
- O'CONNOR, L. & FAAS, D. (2012) The Impact of Migration on National Identity in a Globalized World: A Comparison of Civic Education Curricula in England, France and Ireland. *Irish Educational Studies*, Vol. 31. No. 1. pp. 51–66.
- OECD (2015) *Helping Immigrant Students to Succeed at School – And Beyond*. <https://www.oecd.org/education/Helping-immigrant-students-to-succeed-at-school-and-beyond.pdf> [Letöltve: 2017. 08. 14.]
- SEBESTYÉN N. (2015) *A versengés és a tanulás kulturális beágyazottsága és a migráció hatása a konceptualizációra*. Doktori értekezés, ELTE, Budapest.
- SJAASTAD, L. A. (1962) The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy*, Vol. 70. No. 5. pp. 80–93.
- SZŰCS F. (2017) Menekültügy, migráció bibliai és teológiai etikai nézőpontból. *Confessio*, Vol. 41. No. 2. oldalszám nélkül.

- TAGUMA, M., SHEWBRIDGE, C., HUTTOVA, J. & HOFFMAN, N. (2009) *Reviews on Migrant Education*. OECD. <https://www.oecd.org/education/school/43723539.pdf> [Letöltve: 2017. 09. 21.]
- TERESTYÉNI T. (2009) *Társadalmi rendszerek és funkciók*. Budapest, Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet. <http://www.akti.hu/dok/fuzet40.pdf> [Letöltve: 2017. 08. 14.]
- VÁRADI M. M., BINDORFFER GY., EILER F. & KOVÁCS K. (2007) *Migráció, helyi társadalom, identitás. Migration, local society, identity*. Munkabeszámoló. OTKA.
- VARGA A. (ed. 2015) *A nevelésszociológia alapjai*. Pécs, PTE BTK Neveléstudományi Intézet, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Wlislöcki Henrik Szakkollégium.
- WHITE, A. (2010) Young People and Migration from Contemporary Poland. *Journal of Youth Studies*, Vol. 13. No. 5. pp. 565–580.
- ZSOLNAI J. (1996) *Bevezetés a pedagógiai gondolkodásba*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.